

Güney Dinç, Avukat

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Hukuk Danışmanı

Türk Ceza Yasası'nın KentSEL Getirileri

Doğa ve Hukuk

Eskiden, “sel gider, kum kalır,” denirdi. Günümüzde artık böyle olmuyor. Seller, kolay kolay gitmiyor. Üstelik canlı ya da cansız, önüne ne çıkarsa, hepsini söküp götürüyor. Geride yalnız kum kalmıyor. Her felaketin ardından, doğa ileride onarılması olanaksız yaralar alıyor.

Hukukun temeli paylaşıma dayanır. Kurallar koyacaksınız ki, ağaçtan kopardıkları yasaklı elmayı, gölde avladıkları balığı başkalarına kaptırmamak için, insanlar birbirlerini boğazlasınlar. Bu örgütlenmeyi gerçekleştirip yönetim sorumluluğunu üstlenenler, hiç kuşku yok ki, ürünlerin aslan payını kendilerine ayırırlar.

Sürekli değişen evrende, değişmemekte direnen bir hukukun tutuculuğu tartışılmayacak kadar açıktır. Bu nedenledir ki, savaşlar, halk hareketleri, devrimler gibi dönemsel patlamalar yaşanmakta, özde büyük yenilikler gerçekleşmese bile, paylaşım ilişkilerinde göreceli bazı iyileşmeler sağlanabilmektedir.

Bunlar hemen her çağda varolan olaylardır. Gelecekte de benzerleri yaşanacak. Paylaşımdan söz edebilmek için, öncelikle üretim gerekiyor. Yaşam olmazsa, üretim de olmaz. Oysa insan-oğlu varlığını sürdürmesi için zorunlu yaşam ortamını hızla yok ediyor. Thomas Hobbes'in “İnsan, insanın kurdudur,” özdeyişi, günümüzdeki vahşeti açıklamakta yetersiz kalıyor. Kurtlar, doğayla uyumlu varlıklar. İnsanlar için aynı sözler söylenebilir mi?

Bilinen ve her geçen gün daha da azgınlaşan etkenler nedeniyle, kemirgenlikle başlayan yağma, giderek doğanın yenilenmeyecek boyutlarda yok edilmesine dönüştü. Geri dönüşü olmayan bu süreci yavaşlatmak için uluslararası önlemler alınması zorunluluğu ancak yirminci yüzyılın son çeyreğinde anlaşılabildi. Hakça paylaşımada adaleti gerçekleştiremeyen hukuka, şimdi bir de yeryüzünün yok olmasını önleme görevi yüklendi.

İnsanlar akıllarını başlarına almazlarsa, yeryüzünün çöküşü yasalarla önlenemez. Öncelikle bu gerçeğin ayırdına varmak, ardından doğru kurallar koyup, bunların uygulanmasını sağlamak gerekiyor.

765 Sayılı Türk Ceza Yasası

Cumhuriyet'le başlayan hukuk devriminin temel taşları arasında 1926 yılından beri uygulanan 765 sayılı Türk Ceza Yasası, “çevre” olgusunu özgün bir konu olarak ele alan düzenlemeler içermiyordu. Doğal çevre, kamusal ve kişisel malvarlıklarına yönelik suç tanımları nedeniyle, dolaylı bir koruma altında bulunduruluyordu. “Kanunsuz suç olmaz” ilkesi, ceza hukukunun temel kuramları arasındadır. Seksen yıla yaklaşan uygulama döneminde, yasal tanımlara bağlı kalmak durumundaki yargı kuruluşları, kararlarında, doğanın korunması doğrultusunda geniş yorumlara açılmadılar. Ancak çeşitli konularda karşılaşılan sorunlar belli alanları düzenleyen özel yasalarla çözülmeye çalışıldı. Örneğin 6831 sayılı Orman, 2873 sayılı Milli Parklar, 3194 sayılı İmar, 442 sayılı Köy, 3621 sayılı Kıyı, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, 2872 sayılı Çevre, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasaları bunların başlıcalarıdır.

Yeni Türk Ceza Yasası

AKP iktidarının yararlı bir iş yaparken zina tartışmaları ile gerçek yüzünü karartıp anlaşılmasını güçleştirdiği yeni Türk Ceza Yasası, çevrenin korunması açısından önemli yenilikler içeriyor. Yasa'nın birinci maddesi, ceza yasalarının genellikle korku veren görünümünü, izlenen insancıl amaçlarla yumuşatmaya çalışıyor. “Ceza Kanunu'nun amacı, kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini,

kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir..." diyor. Ceza yasalarında elbette, cezaların hafiflerinden en ağırına kadar, suç işlenmesini caydırmaya yönelik yaptırımların yer alması doğaldır. Ancak yukarıdaki tanım, cezalandırmanın toplumsal gereğini öne çıkarmakla, hukukun amacının gereksiz yere insanlara acı vermek olmadığını açıkça vurguluyor. Bir anayasa kuralı gibi ilkeler koyan 1.maddede "kamu sağlığı ve çevre" nin amaçlar arasında anılması, ülkemiz ceza yasaları açısından önemli bir yenilik oluşturuyor.

Çevrenin Kirlenmesi

Cumhurbaşkanı'nca onaylanarak 12.10.2004 günlü ve 25611 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 5237 sayılı Türk Ceza Yasası'nın "Çevreye Karşı Suçlar" üst başlığı altında çevrenin korunmasını amaçlayan 181. ve 182. maddelerini aynen aşağıya aktarıyoruz:

"Çevrenin kasten kirlenmesi:

Madde 181.- (1) İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.

(4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıl-

dan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

(5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur."

"Çevrenin Taksirle Kirlenmesi:

Madde 182.- (1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Başlıklarında da yazıldığı gibi, 181. madde "çevrenin kasten kirlenmesi", 182. madde "çevrenin taksirle kirlenmesi" suçlarını tanımlayarak, bu suçların işlenişindeki koşullara göre verilecek cezaları belirliyor.

Yasanın 21. maddesine göre kast, "suçun kendi tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi..."dir. Taksir ise, "dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticeyi gerçekleştirilmesi..."dir. Sanığın eylemi sonucunda oluşan suçun amacını aşması durumunda, ayrıca cezalarda indirim öngören "olası kast" söz konusudur.

181. ve 182. maddelerdeki suç tanımlarının çok açık görünüm- lar vermediği gözlenmektedir. Genellikle hiç kimse, çevreye, insanlara ve hayvanlara zarar vermek amacıyla atıklarını

göllere ya da derelere dökmüyor. Atıkların doğaya bırakılmasının temel nedeni, onlardan en kolay ve ucuz yoldan kurtulabilmektir. 181. maddenin 1. bendinde sözü edilen *"İlgili kanunlarda belirlenen teknik usuller..."* yapı ve işletmelerin türlerine göre imar, çevre, kıyı ve benzer konuları düzenleyen yasalardaki koruma önlemleridir. Tüzük, yönetmelik, genelge gibi idari işlemlerle belirlenen teknik kurallara aykırılıklar, suçun oluşumu için yeterli değildir. Eğer herhangi bir konuda atık veya atıkların doğaya verilmesinde uygulanacak "teknik usuller" yasa ile belirlenmemişse, bunlara aykırılıktan söz edilemeyeceği için, "çevrenin kasten kirletilmesi" suçu oluşmayacaktır.

Görüldüğü gibi hukuksal açıdan en önemli eksikliği doldurması gereken 181. maddedeki suçun çok dar sınırlar içerisinde tanımlanması nedeniyle, yaygın bir uygulamaya kavuşması kolay olmayacaktır.

181. maddenin (4.) bendinde çevrenin kirletilmesi sonucunda *"..tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkması, üreme yeteneğinin körlenmesi.."* konusunda insanlar ve hayvanlar arasında bir fark gözetilmeksizin verilecek cezanın artırılması, hukuk yaşamımız açısından son derece önemli bir gelişmedir. Ancak 181. maddenin 4., 182. maddenin 2. bendindeki "hayvan ve bitki" tanımlarının açıklığa kavuşturulması gerekirdi. Kentlerde ve kırsal alanlarda, zararlı sayılan böcek, çekirge, sinek, fare gibi hayvanlara, ayırık otu gibi bitkilere karşı yürütülecek ilaçlama işlemleri her zaman suç tartışması kapsamına alınabilmektedir.

Suçun işlenmesi durumunda gerçek kişilere hapis ve para cezaları öngörülürken, 181. maddenin 5. bendinde, *"...tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur."* denilmiştir. 60.maddeye göre tüzel kişilere uygulanabilecek güvenlik önlemleri, izinlerin iptali, suç araçlarına el konulması gibi ekonomik içerikli yaptırımlardır.

181. maddedeki "çevrenin kasten kirletilmesi" suçunun katı koşullara bağlanmasına karşın, *"Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya atıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine takirle neden olan kişi..."*leri cezalandıran 182. maddenin daha yaygın bir uygulama olanağı bulacağı anlaşılmaktadır. Bu suçun tüzelkişiler eliyle işlenmesi durumunda, tüzelkişi adına eylemi gerçekleştiren kişilerin cezalandırılmasıyla yetinilecektir. Tüzelkişiler için ayrıca yaptırım öngörülmemiştir.

Türk Ceza Yasası, 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girecektir. Çevreyi kirletenlere verilecek cezaları saptayan yukarıda değindiğimiz 181. ve 182. maddelerin yürürlüğe girmesi ise, yayınlanmasından itibaren iki yıl sonraya, yani 12.10.2006 tarihine ertelenmiştir.

Türk Ceza Yasası'nın yürürlüğünün 1 Nisan 2005'e ertelenmesi, diğer suçlar açısından önemli sorunlar oluşturmazabilir. Bu konular yürürlükteki seksen yıllık 765 sayılı Türk Ceza Yasası içinde de yer aldığından, hukuksal boşluk doğmayacaktır.

Yeni yasanın çevreyle ilgili 181. ve 182. maddeleri ise, ilk kez getirilen düzenlemelerdir. 765 sayılı yasa bu suçlar yoktur. Bir yandan yeni suçlar oluştururken, diğer yandan uygulamanın iki yıl sonraya ertelenmesi, hukuk öğretisi açısından özümsemesi olanaksız bir çelişki yarattı. Böylece kişi ve kurumlara, iki yıl süreyle 181. ve 182. maddelerdeki suçları işleme bağıksılığı tanındı. Kamuoyundan, hukuk ve politika çevrelerinden gelen bu konudaki eleştirinin haklılığı tartışılmayacak kadar açık.

İmar Kirliliği

Yeni yasanın *"İmar Kirliliğine Neden Olma"* başlıklı 184. maddesi ise, ülkemiz açısından bir devrim niteliği taşıyor:

"Madde 184- (1) Yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

(2) Yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır."

(3) Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır."

(4) Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır."

(5) Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar."

3194 sayılı İmar Yasası'nın 32. maddesi ruhsatsız yapıların yıkılmasını öngörüyor. 42. maddedeki para cezalarının caydırıcı olmadığını gördük. Çok sık yinelenildiği için süreci iyi biliyoruz. Kaçak yapılaşma zamana karşı yarışıyor. Yeterli desteği bulamadıkları için arada bir göstermelik yıkımlar da yapılıyor. Sonuçta bakıyoruz, yolları, alanları asfaltlanmış, elektriği, suyu, telefonu bağlanmış, öbek öbek konutlarıyla karmaşık görünüm-lü kentler kurulmuş. Buralardaki yaşamlar, yıkım kararları ile af beklentilerinin gelgitleri arasında çalkalanıp duruyor.

Yeni Türk Ceza Yasası'nın 184. maddesi bu umarsız gidişi durdurmaya yeterli gelecek mi? İmar hukuku alanında şimdiye kadar hiç bir dönemde bu denli yürekli bir çıkış yapılmamıştı. Eğer doğru uygulanırsa, TCY'nın Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla birlikte hemen yürürlüğe giren 184. madde, pek çok konuyu çözmeye elverişli görünüyor.

Geleceğe yönelik bazı kuşkuvarımı da belirtmekle yetineceğim. Şöyle ki :

1-Konut ve arsa yağmasını meslek edinenlerin, çok kısa sürede 184. maddenin değiştirilmesi için kamuoyunun bir bölümünü de yanlarına alarak baskı gurupları oluşturmaları, kampanyalar açmaları beklenmelidir.

2-Belediyeler'in ve Valilikler'in kaçak yapıları izleyip belgelemekte isteksiz ve yetersiz kalmaları durumunda, olumlu sonuçlar almak güçleşecektir.

3-Cumhuriyet Savcılarının ve mahkemelerin işlevsel etkinliklerini, yargısal sürecin işleyişi içerisinde izleme olanağını bulamazlar.

4-Maddenin öngördüğü cezaların yüksek oluşu, gerek yapı sahipleri, gerekse suç işleyen kamu görevlileri açısından yeni yeni af istemlerinin yoğunlaşmasına neden olabilecektir.

Yasalar uygulanmak için yapılmaktadır. İnsanlığın varoluşundan beri süregelen akla karanın kavgasını, uygulama içerisinde sına olanağını bulacağız. ■